

УДК 378.016:81'243]:[37.013.31+34]

DOI: 10.31499/2307-4914.2(22).2020.219585

ФОРМАЛЬНЕ, НЕФОРМАЛЬНЕ ТА ІНФОРМАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Свиридюк Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-3954-397X

E-mail: o.svyryduk@udpu.edu.ua

У статті розглянуто зміст формального, неформального та інформального навчання іноземним мовам. Автором проаналізовано основні відмінності формального, неформального та інформального навчання. Наголошено, що у короткостроковій перспективі має більший сенс і, безумовно, доступніше залучати волонтерів до організації соціальних заходів, які сприяють неформальному та інформальному вивченню мов, замість того щоб відразу організовувати офіційні мовні курси. Якщо такі заходи розроблені належним чином та ефективно виконані, вони можуть вмотивувати та захопити студентів брати участь в офіційних мовних курсах на більш пізньому етапі.

Ключові слова: формальне навчання, неформальне навчання, інформальне навчання, іноземні мови, мовні курси, освітні установи, паралельна освіта, позашкільна освіта, позашкільна діяльність, самоосвіта.

FORMAL, NONFORMAL AND INFORMAL TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Svyrydiuk Olha, PhD in Pedagogy, Associate Professor of Foreign Languages Department,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-3954-397X

E-mail: o.svyryduk@udpu.edu.ua

The article considers the content of formal, non-formal, and informal learning of foreign languages. It is noted that formal education is education that is institutionalized, intentional, and planned through public organizations and recognized private institutions and together they create a system of state formal education. Non-formal education is education that is institutionalized, intentional, and planned by the subject of educational activity. Informal education is a form of education that is intentional or conscious, but not institutionalized. The author analyzes the main differences between formal, non-formal, and informal learning. It has been emphasized that learning, whether formal or informal, is intentional and partly accidental, but informal learning is purely accidental. It has been outlined that in the short term it makes more sense and, of course, more accessible to involve volunteers in the organization of social activities that promote non-formal and informal language learning, instead of immediately organizing official language courses. If such measures are properly designed and effectively implemented, they can motivate and encourage students to participate in formal language courses at a later stage. It has been noted that formal education characterizes education on the negative side due to certain limitations, namely the curriculum is based on norms and laws approved by the government/institution, while the students' needs and interests are not taken into account. When the students' needs and interests are taken into account, the students will be more interested and more willing to participate in various activities. On the other hand, non-formal education manages to transform the interests and needs of students into a flexible and adapted form of learning.

Keywords: formal education, non-formal education, informal education, foreign languages, language courses, educational institutions, parallel education, extracurricular education, extracurricular activities, self-education.

Важливість іноземних мов для доступу та розширення освітніх і професійних можливостей людини визнається Україною та відображається у низці національних стратегій та ініціатив, включаючи визначення вивчення іноземних мов, зокрема англійської, пріоритетом внутрішньої політики у стратегічних документах України. Так, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» у межах «Програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі» передбачає підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; збільшення та оптимізації присутності України на міжнародних заходах та майданчиках; присутності у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі. При цьому одним зі стратегічних індикаторів реалізації Стратегії є «75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами»; приєднання до GoGlobal та прийняття Національної програми вивчення та популяризації іноземних мов «Україна speaking» [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що довгий час науковці залишали поза увагою питання формальної, неформальної та інформальної освіти, особливо останніх двох. Українські науковці (В. Бахрушин [3], Л. Ніколенко [5], Н. Павлик [6]) досліджують зміст цих понять щодо освіти молоді, дорослих та загалом. Дослідники С. Сисоева, Т. Кристочук [10] поряд з вивченням питання освіти країн Європейського Союзу досліджували проблему формальної, неформальної та інформальної освіти у цих же країнах. Проте питання формального, неформального та інформального навчання іноземним мовам залишилось недослідженим та нерозкритим.

Мета статті полягає у розкритті змісту формального, неформального та інформального навчання іноземним мовам.

До початку ХХ століття освіту здійснювали переважно сім'я, релігійні установи та школи. У наш час у більшості країн світу цим займається держава. Існує три типи освіти, а саме: формальна, неформальна та інформальна освіта.

Відповідно до освітнього глосарію ЮНЕСКО [4] формальна освіта – це освіта, що інституціалізована, навмисна і спланована через громадські організації та визнані приватні установи і в їх сукупності створює систему формальної освіти держави. Таким чином, програми формальної освіти визнаються як такі відповідними національними органами управління освітою або еквівалентними установами, зокрема будь-якими інституціями у співпраці з національними чи регіональними органами управління освітою. Формальна освіта переважно стосується освіти, яка здобувається до першого виходу людини на ринок праці або у віці, коли здобуття освіти у нормі вважається основним видом її діяльності. Професійна освіта, освіта осіб з особливими потребами і окремі складові освіти дорослих часто визнають як складові системи формальної освіти.

Неформальна освіта – це освіта, що інституціалізована, навмисна і спланована суб'єктом освітньої діяльності. Визначальна характеристика неформальної освіти полягає у тому, що вона є додатком, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти у процесі навчання людини протягом всього життя. Часто вона запроваджується для того, щоб гарантувати право на доступ до освіти для всіх. Вона призначена для осіб будь-якого віку, але не обов'язково передбачає неперервний шлях здобуття освіти.

Зокрема, це можуть бути короткотермінові програми та/або програми низької інтенсивності, що надаються у вигляді коротких курсів, майстер-класів та семінарів. Неформальна освіта зазвичай веде до отримання кваліфікацій, що не визнаються як формальні відповідними національними органами управління освітою, або взагалі не передбачає надання кваліфікацій. Неформальна освіта може охоплювати програми, що сприяють грамотності дорослих і молоді, освіту для дітей, що не відвідують школу, формують життєві та робочі навички, спрямовані на соціальний або культурний розвиток.

Інформальна освіта – це форма здобуття освіти, що є навмисними або свідомими, але не інституціалізованими. Вони менш організовані та структуровані, ніж формальна і неформальна освіта. Інформальна освіта може охоплювати освітню діяльність, що відбувається в сім'ї, на робочому місці, у локальній спільноті та повсякденному житті на самостійно, сімейно або соціально спрямованій основі.

Український науковець В. Бахрушин зазначає, що основна різниця між формальною та неформальною освітою полягає у тому, що остання є доповненням чи альтернативою формальній, а також в офіційному визнанні чи невизнанні державою або уповноваженими недержавними органами кваліфікацій, одержуваних за результатами здобуття освіти. Головною відмінністю інформальної освіти від інших видів є те, що вона не інституціалізована [3].

Таблиця 1

**Відмінність між формальним,
неформальним та інформальним навчанням [1]**

Критерії аналізу	Формальне навчання	Неформальна навчання	Інформальне навчання
Визначення	Це методична та складена модель навчання, яке організовується та контролюється заданою структурою законів та стандартів, демонструючи негнучкі освітні програми з урахуванням цілей, змісту та процедури.	Якості неформального навчання виявляються тоді, коли отримана методика не вимагає участі учня, зменшення контактів між викладачем та учнем, а більшість вправ відбувається поза школою, наприклад, домашнє читання та робота вдома.	Інформальне навчання – це коли ви не навчаєтесь у школі і не використовуєте якийсь конкретний метод навчання. У цьому виді навчання свідомі зусилля не задіяні. Воно ні ненавмисне, ні сплановане заздалегідь. Його можна здобути на якомусь ринку, готелі або вдома. На відміну від формального навчання, інформальне навчання не надає така установа, як школа чи коледж. Інформальна освіта не надається за будь-яким фіксованим графіком. Не потрібно розробляти навчальну програму. Інформальне навчання складається з досвіду та фактичного життя в сім'ї чи громаді.

Приклади	Набуття належних знань у таких навчальних закладах, як школа, коледж та університет.	Некредитні освітні програми для дорослих, спортивні програми, заплановані об'єднанням громад, онлайн-курси.	Студентські дискусії, навчання поза аудиторією, використання відео, навчальних лекцій та телешоу.
Зміст курсів	Ретельно підібрана інформація, заснована на фактах.	Особливі знання у конкретній галузі.	Мультидисциплінарний підбір інформації.
Тип діяльності	Формальна діяльність.	Неформальні позашкільні заходи.	Планові тренінги.
Результат	Позитивний та прогнозований.	Позитивний та прогнозований.	Позитивний або негативний, не прогнозований.
Джерело отримання знань	Школи, коледжі, університети та інші навчальні заклади.	За межами освітнього закладу.	Інтернет, соціальні медіа, електронні / друковані ЗМІ, групова дискусія серед друзів / членів сім'ї.
Спосіб отримання знань	Прямий.	Прямий.	Індивідуальний, неявний.
Переваги	Організований, структурований та системний процес навчання закінчується визнанням сертифікатом, який призводить до отримання інтелектуальної роботи. Відома форма навчання: – освічені викладачі; – на регулярній основі; – веде до офіційно визнаного облікового запису.	Практичні та професійні тренінги, грамотність із зростанням майстерності, гнучкість у віці, навчальній програмі та часі, відсутні регулярні іспити. Гнучкість в організації та методах навчання. Усвідомлення важливості освіти. Позакласні програми. Громадські організації Може призвести до більшої довіри до формальних занять.	Природний процес, навчання відбувається зі щоденного досвіду, менш затратний та часозбережувальний, навчання у соціальних медіа, електронних та друкованих ЗМІ, Інтернеті та інших джерелах. У будь-якому місці та в будь-який час. Може відбуватися майже в будь-якому місці. Використання різноманітних методів. Навчання протягом усього життя.
Недоліки	Дорога і сувора освіта, тривала навчальна сесія, засвоєння шкідливих звичок під час навчальних годин, непрофесійні тренери можуть спричинити також даремну витрату часу і грошей. Воно не враховує стандарти, цінності та ставлення учнів.	Нерегулярне відвідування учнів, відсутність регулярних іспитів, тому в кінці навчання не присвоюється жоден ступінь / сертифікат, що є просто необґрунтованим споживанням дорогоцінного часу. Вчителі не проходять навчання, але мають досвід.	Ненадійні джерела інформації; відсутність належного розкладу; невідповідні методи навчання; непередбачувані результати навчання; відсутність упевненості та дисциплінованості в учнів. В Інтернеті може бути розміщена недостовірною інформація

На думку українського науковця С. Яблокова: «на нинішньому етапі навчання іноземним мовам потенціал інтеграції “формального”, “неформального” та “інформального” навчання використовується далеко не повною мірою через кілька причин: 1) недостатня теоретична розробленість цієї проблеми у вітчизняній методиці; 2) неточне розуміння сутності інтеграції “формального”, “неформального” та

“інформального” навчання самими педагогами, а отже, і некоректне її використання в навчанні іноземних мов; 3) відсутність вітчизняних підручників на основі інтеграції “формального”, “неформального” та “інформального” навчання іноземних мов» [11].

В українських школах англійська мова є обов’язковим предметом, а інші мови – вибірковими. Такий спосіб вивчення мови у школі є формою формального навчання, яке регулюється.

На думку науковців, неформальна освіта зараз розглядається як «підсистема». Вона паралельна формальній освіті та має власні сфери і методи роботи. Завдяки цьому вона має різні найменування, як-от: «паралельна освіта», «позашкільна освіта» або «позашкільна діяльність». Цей спосіб навчання сприяє навчанню та самонавчанню. Іноземні мови можна викладати поза школою, у позакласних заходах або на курсах іноземних мов. Це спосіб продовжувати навчатися самостійно, щоб оволодіти однією або кількома мовами. Навчання мовам поза школою не є обов’язковим, тому це приклад неформального навчання.

Інформальна освіта у вивченні мови – це те, що засвоюється ненавмисно, наприклад, коли ви їдете в подорож до чужої країни, і житель країни пояснює вам якісь певні нюанси про мову, слова, вирази, дає поради щодо вдосконалення граматики та наголосу. Інший приклад – коли ви їдете в подорож за кордон, залишаєтесь у приймаючої родини і вивчаєте мову цієї країни неусвідомлено. Це теж можна назвати інформальною освітою.

Навчальні системи існують для сприяння формальному навчанню, яке відповідає навчальній програмі та є навмисним у тому сенсі, що навчання є метою всіх заходів, якими займаються учні. Результати навчання вимірюються тестами та іншими формами оцінювання. Наприклад, дорослі мігранти беруть участь у формальному навчанні, коли проходять курс мови своєї приймаючої спільноти. Якщо курс ґрунтується на аналізі їхніх потреб, він буде дотримуватися навчальної програми, яка визначає комунікативний репертуар, якого повинні досягти успішні учні. Характер та обсяг цього репертуару повинен відображатися в будь-яких формах оцінки, що супроводжують курс.

Неформальне навчання відбувається поза формальним навчальним середовищем, але в рамках якоїсь організаційної інституції. Наприклад, «курси іноземних мов» при факультеті іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Воно виникає з усвідомленого рішення слухача оволодіти певною діяльністю, умінням чи сферою знань і, таким чином, є результатом навмисних зусиль. Але воно не повинно дотримуватися офіційної програми або керуватися зовнішньою акредитацією та оцінкою. Деякі механізми неформального навчання стають все більш формальними у тому випадку, якщо слухачі по завершенню складатимуть іспити офіційно та отримують офіційне підтвердження. Дорослі мігранти беруть участь у неформальному вивченні мови, коли вони долучаються до організованих заходів, що поєднують вивчення та використання своєї цільової мови з набуттям певних навичок чи комплексу знань.

Інформальне навчання відбувається за межами шкіл та коледжів і виникає внаслідок участі учня в діяльності, яка не проводиться з метою навчання. Інформальне навчання є мимовільною та невід’ємною частиною повсякденного життя; з цієї причини його іноді називають досвідом навчання. Навчання, яке є формальним чи

неформальним, частково є навмисним та частково – випадковим: коли ми свідомо переслідуюмо будь-яку мету навчання, ми не можемо вивчити речі, які не є частиною цієї мети. Інформальне навчання, однак, є виключно випадковим.

Ці визначення та відмінності допомагають нам зрозуміти складність успішного вивчення мови. Коли діти здобувають свою першу мову, вони роблять це не тому, що їх навчають. Їх навчання є випадковим результатом їхньої участі в сімейному житті, а мовні навички, які вони розвивають, та поняття, які вони опановують, відображають соціальні практики їх найближчого оточення. Так само, як кажуть, дорослі вивчають другу або наступну мову «природно», коли вони роблять це, проживаючи серед носіїв мови та спілкуючись з ними щодня. Їхній комунікативний репертуар формується не усвідомленою програмою навчання, а спробами задовольнити свої соціальні та матеріальні потреби. Це приклади інформального навчання. У будь-якому випадку неформальне навчання може бути підтримане інформальним навчанням – навмисне навчання, яке підсилюється поясненнями батьків, а дорослі учні отримують від тих, з ким спілкуються.

Коли діти навчаються читати та писати на своїй першій мові, вони зазвичай роблять це як частину своєї формальної освіти та як результат свідомих зусиль; і коли дорослі мігранти відвідують курси мовою своєї приймаючої громади, вони прагнуть досягти встановленого рівня володіння. В обох випадках, однак, навмисне навчання зазвичай супроводжується випадковим навчанням, а наслідки випадкового навчання у формальному освітньому контексті підсилюються неформальним та інформальним навчанням. Грамотність дітей молодшого віку виграє від їх позашкільної участі у читанні, яке вони проводять із задоволенням чи заради особливого інтересу, а знання дорослих мігрантів мови приймаючої спільноти, ймовірно, підвищиться, коли вони матимуть можливість неофіційно взаємодіяти з іншими носіями мови.

З цього випливає два запитання. По-перше, як відповідальні за організацію мовних курсів можуть забезпечити своїм слухачам можливість використовувати мову поза аудиторією та таким чином, щоб отримати вигоду від неформального / інформального навчання? Однією із очевидних відповідей є організація культурних візитів та соціальних заходів, які приводять слухачів до неформального контакту з носіями мови. Інше – заохочувати слухачів брати участь у соціальних заходах або організувати такі заходи спеціально на їхню користь. По-друге, деякі слухачі зобов'язані продемонструвати володіння іноземною мовою, дозвіл на навчання закордоном, чи можна визнати їхнє інформальне навчання, не вимагаючи від них складання тесту? Будь-яка спроба відповісти на це запитання повинна враховувати інші альтернативні форми оцінювання.

У той час, коли більшість країн-членів Ради Європи приймають велику кількість дорослих біженців, відмінності між формальним, неформальним та інформальним навчанням допомагають нам сформулювати радикальні та економічно ефективні відповіді на питання, на які раніше відповідали традиційними способами. Наприклад, у короткостроковій перспективі має більший сенс і, безумовно, доступніше залучати волонтерів до організації соціальних заходів, які сприяють неформальному та інформальному вивченню мов замість того, щоб відразу організувати офіційні мовні курси. Якщо такі заходи розроблені належним чином та ефективно виконані, вони можуть вмотивувати та заохотити мігрантів брати участь в офіційних мовних курсах на

більш пізньому етапі [2].

Підводячи підсумок, ми можемо сказати, що іноземні мови можна вивчати за допомогою трьох типів навчання: формального навчання, яке є обов'язковим і проходить в освітніх закладах; неформального навчання, коли особа вивчає мову самостійно у певних організаціях з метою розширення знань; інформального навчання, яке включає ненавмисне вивчення мови особою, яка проживає у приймаючій родині в іншій країні, навчається у них та їхньому оточенні.

Проте мусимо зауважити, що формальне навчання характеризує з негативного боку освіти через певні обмеження – навчальна програма ґрунтується на нормах та законах, що затверджуються урядом / установою, тоді як потреби та інтереси учнів не враховуються. Коли будуть враховані потреби та інтереси студентів, студент буде більш зацікавлений та охочіше братиме участь у різноманітних заходах.

З іншого боку, неформальній освіті вдається трансформувати інтереси та потреби учнів у гнучку та адаптовану форму навчання.

Оскільки Канада – країна, яка займає топові позиції у показниках розвитку економіки та освіти, ми плануємо перспективи подальших розвідок направити у вивчення досвіду Канади у здійсненні формальної, неформальної та інформальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Laura López Ruíz. Non-formal education vs. formal and informal education. 2020. URL: <http://trawcoe.com/non-formal-education-vs-formal-and-informal-education/>
2. Types of Education: Formal, Informal & Non-formal. 2020. URL: <https://examplanning.com/types-education-formal-informal-non-formal/>
3. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? 2016. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishcho-voni-nam-potribni>
4. Глосарій ЮНЕСКО. 2020. URL: <http://uis.unesco.org/en/glossary>
5. Ніколенко Л. Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. 2016. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf
6. Павлик Н. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді. 2017. URL: http://eprints.zu.edu.ua/26013/1/Teoriya_Neformalna_Osvita.pdf
7. Плотніков Є. Навчання іноземних мов в умовах неформальної та інформальної освіти: анотована бібліографія. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/341914947_Navcanna_inozemnih_mov_v_umovah_neformalnoi_ta_informalnoi_osviti_annotovana_bibliografia
8. Про освіту: Закон України. 2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Про концептуальні засади державної політики щодо англійської мови у вищій освіті. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019>
10. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
11. Яблоков С. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови. URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/05/13.pdf>

REFERENCES

1. Laura López, Ruíz. (2020). Non-formal education vs. formal and informal education. URL: <http://trawcoe.com/non-formal-education-vs-formal-and-informal-education/>
2. Types of Education: Formal, Informal & Non-formal. (2020). URL: <https://examplanning.com/types-education-formal-informal-non-formal/>
3. Bakhrushyn, V. (2016). Informal and informational education: do we really need it? URL: <http://education->

- ua.org/ru/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishcho-voni-nam-potribni
4. Glossary UNESCO. (2020). URL: <http://uis.unesco.org/en/glossary>
 5. Nikolenko, L. (2016). A scientifically methodical support of formal, informal and non-formal education for the elderly. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf
 6. Pavlyk, N. (2017). Theory and practice of organizing non-formal education for youth. URL: http://eprints.zu.edu.ua/26013/1/Teoriya_Neformalna_Osvita.pdf
 7. Plotnikov, Y. E. (2020). Foreign language teaching in non-formal and informal education: annotated bibliography. URL: https://www.researchgate.net/publication/341914947_Navcanna_inozemnih_mov_v_umovah_neformalnoi_ta_informalnoi_osviti_anotovana_bibliografia
 8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy. (2017). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
 9. On the conceptual foundations of state policy on the English language in higher education. (2019). URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019>
 10. Sysoyeva, S., Krystopchuk, T. (2012). Educational systems of the European Union: general characteristics: educational tool. Rivne: Ovid.
 11. Yablokov, S. (2018). Integration of formal, non-formal and informative education in English language teaching. URL: <https://pedscience.spu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/05/13.pdf>